

Intervju: Miroslav Lajčák, visoki predstavnik za BiH/specijalni predstavnik EU: “Krizu u BiH nema veze s Kosovom”

D. Jerinić, D. Kuljiš 07. 11.2007

Slovački diplomata Miroslav Lajčák, aktuelni visoki predstavnik u BiH, svoje znanje o Balkanu stekao je višegodišnjim školovanjem u Moskvi.

“U Bratislavi sam završio pravo, onda sam otišao u Moskvu gdje sam doktorirao. U starom sistemu, ako su željeli postati diplomate, Česi i Slovaci su išli u Moskvu na školovanje. Pohađao sam istoriju međunarodnih odnosa i specijalizirao sam se za Balkan, istoriju Balkana, teoriju međunarodnih odnosa, političku ekonomiju, protokol... Puno tih stvari pomaže mi da se bavim diplomatijom kao naukom”, kaže Lajčák u intervjuu za “Nezavisne novine” i zagrebački “Globus”.

Govoreći o svom dosadašnjem diplomatskom i političkom iskustvu, Lajčák kaže da je prvo vidio rušenje jednog sistema u Moskvi, pa je onda vidio rušenje jednog sistema u Pragu, u Čehoslovačkoj.

“Vratio sam se '91. iz Rusije u Čehoslovačku. Za to vrijeme

moja zemlja se raspala. Tada sam vidio rađanje jedne nove državne službe u Slovačkoj, državnih institucija. I ne samo vidio, nego sam i bio dio toga. Onda sam prošao kroz sve muke evropskih integracija, uključujući i četiri godine kada smo u Slovačkoj bili ispaljeni iz svega, kada su nas prozvali crnom rupom u srednjoj Evropi...

NN: Gdje god ste bili uglavnom se sve raspadalo. Danas ste u BiH, da li je kod nas na sceni raspadanje ili sastavljanje države?

LAJČAK: Ovo je zemlja koja mora da formira svoje institucije i koja se još suočava s posljedicama prošlosti. I ona mora da definiše svoj identitet.

NN: Sve strane su ovdje postavile svoj jasan stav. Stav međunarodne zajednice me podsjeća na stav roditelja prema djeci. Ja osjećam da svojoj djeci treba da kažem šta je dobro za njih, dok neko drugi kaže da ne treba djeci pričati šta da rade, već da će oni sami shvatiti.

LAJČAK: To ne pomaže. Vi morate govoriti. To je način da oni shvate da je to što kažete dobro za njih.

NN: Da li je to ključna stvar?

LAJČAK: U određenom periodu to morate da uradite vi, pa onda oni treba da preuzmu odgovornost. Kad vi imate osjećaj da ne možete više i da su oni naučili, onda mogu da idu. Ili nema smisla da dalje nastavljete ili inače nikada neće shvatiti. Znači, treba da dođe do toga da oni preuzmu odgovornost.

NN: Zar onda nije obeshrabrujuće prisustvo međunarodne uprave u BiH. Već 12 godina je prisutna ovdje, a sve se više povećava jaz između BiH i zemalja regiona.

LAJČAK: Ovo je poseban eksperiment. Prisustvo međunarodne zajednice stvorilo je jedan zanimljiv unikatan odnos uzajamne zavisnosti. Ponekada isti političari koji kritikuju uticaj

međunarodne zajednice koriste međunarodnu zajednicu da umjesto njih donosi neke teške odluke da bi oni mogli da se sakriju iza međunarodne zajednice.

Sa druge strane, vrlo je bitno u kojoj mjeri međunarodna zajednica radi. Ona bi, po meni, trebalo da bude arbitar, a ne da gnjavi politički sistem. Znači da taj arbitar ima svoje žute i crvene kartone, kao što je u fudbalu, ali koji ne diktira igru, ali interveniše svaki put ako postoji prijetnja da će igra krenuti lošim putem, da će se pretvoriti u sukob.

NN: Znači, ovdje se o tome radi? Upravo je problem što je taj arbitar dosta pristrasan, baš kao u fudbalu.

LAJČAK: Problem je što se na ovom području ne vjeruje u riječ neutralno, jer svi su bili naši ili njihovi. Ako ja kažem da sam neutralan, onda se to shvata da sam kao njihov, a da to ne želim da kažem. Znači, to je problem. Uvijek se traži pristrasnost, uvijek se traži ta krivica, na sve se gleda negativno, a ne sa pozitivne zajedničke strane. Ja to konstatujem kao činjenicu.

NN: Postoje razlozi iz iskustva ovih ljudi za takav stav.

LAJČAK: Postoji niz razloga, ali taj isti razlog ima jedna, druga i treća strana. Tu je problem. I problem je navika da se iznosi istina, ali samo onaj dio istine koji meni odgovara. Znači, ja ne mogu da kažem da ne govorite istinu, ali problem je što svako iznosi svoj dio tih činjenica, umjesto da se dogovore o tome šta je stvarnost.

NN: I kako onda vidite završetak misije visokog predstavnika. Koji je to trenutak kad prestaje njegov mandat?

LAJČAK: Mislim da je to potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU ili dobijanje kandidatskog statusa.

NN: Vi to možete ostvariti u Vašem mandatu?

LAJČAK: Ja mislim da da. Ne postoji nijedno pitanje i problem

koji nema rješenja u BiH. Postoji samo jedna otrovana atmosfera. Teška je atmosfera ovdje, tolike teške stvari se govore i čitate ih u novinama. Zbog toga ljudi ne vjeruju da postoji pozitivno rješenje.

Ja sam vidio šest političkih lidera u Mostaru koliko su bili stvarno srećni kada su postigli dogovor o toj deklaraciji. Ljudi su već navikli na to da se sve otkriva, da se sve tako stihijski odvija, da svima ide, samo BiH ne ide.

NN: Hajdemo konkretno... Šta li je, zapravo, problem u vezi s policijom?

LAJČAK: Ova je zemlja prihvatila da je reforma policije uslov za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji. To su izglasala tri parlamenta, a sada je Evropska unija, dobronamjerna institucija kakva ona u suštini i jeste, želi da se to i ispuni. Očekuje to. Ništa se u tom smislu nije uradilo, odnosno uradilo se samo negativno. Međutim, EU ima jasna pravila igre. Ako nema reforme policije, nema potpisivanja sporazuma...

NN: Ali, šta suštinski znači ta reforma?

LAJČAK: Reforma policije definisana u tri evropska principa. Međutim, taj prostor je dovoljno fleksibilan da se nađe dogovor. Ne postoji spremnost političkih lidera u ovoj zemlji da se dogovore kako na zajednički način da tumače ta tri evropska principa.

NN: Spomenuli ste Mostarsku deklaraciju. Ona nije ništa drugo nego skraćena verzija dogovora Dodika i Silajdžića. Kako da taj dogovor nije prihvatljiv, a Mostarska deklaracija jeste?

LAJČAK: Zna li zašto?

NN: Zato što su tamo dva potpisa, a ovdje šest. Samo zato?

LAJČAK: Ne samo zato, ali je to ipak ključna razlika. Politički legitimitet od šest potpisa je potpuno drugačiji

nego od samo dva...

NN: Šta Vi konkretno zamjerite Dodiku i Silajdžiću?

LAJČAK: Ništa. Po meni je bilo logično da su nakon potpisivanja dogovora izašli i otišli prema političkim partnerima i rekli: "Evo, mi smo se u vezi s ovim dogovorili i predlažemo da nam se pridružite."

NN: Zar toga nije bilo?

LAJČAK: Toga nije bilo. Oni su potpisali i rekli su to je to, uzmi ili ostavi i kakva je bila reakcija ostalih političkih partija. Znači, trebalo je da se bore više da taj dogovor dobije politički legitimitet. Bilo koji dokument koji ima samo dva potpisa nema šanse da prođe kroz tri vlade.

NN: Zar Vi mislite da bi bila potpisana Mostarska deklaracija da Vi niste bili prisutni?

LAJČAK: To uopšte nije bitno, bitno je da je potpisana.

NN: Bitno je za budućnost BiH?

LAJČAK: Bitno je da počne jedan ozbiljan proces da se vidi da se stvari mogu dešavati. Ja sam tu da tome doprinesem.

NN: A, šta je suština problema u vezi s policijom? Ljudi u RS osjećaju da ako se policija bude centralizovala da oni neće biti sigurni. Da li je to tačno?

LAJČAK: Problem je da se na policiju kao i na sve gleda u kontekstu. U atmosferi nepostojanja povjerenja, bilo kakvo oduzimanja kontrole nad policijom sa gledišta građana RS viđen je kao slabljenje RS. To je prvo. A, drugo, postoji bojazan da je to prvi korak prema ukidanju vitalnih institucija i nemaju povjerenje, imaju svoje strahove, svoja negativna iskustva.

Pokazalo se da sve to što je danas negativna strana ne može da bude balans evropskoj perspektivi. Evropska perspektiva BiH je

previše apstraktna danas, zato je potrebno da radim na toj edukaciji, da ljudi znaju za šta je Evropska unija, ali bez nekog strateškog sporazuma političkih lidera. Jer u atmosferi straha i nepovjerenja ne možete se ni o čemu dogovoriti.

NN: Ta reforma policije se svodi na to da se ona centralizuje... U Makedoniji idete u suprotnom smjeru, ka decentralizaciji policije?

LAJČAK: Ja svakako ne želim da se vraćam u praistoriju ovoga pitanja. Ja se vraćam samo dvije godine unazad. Tu ništa nije nametnuto. Reforma policije je prihvaćena od strane BiH i od entiteta i preuzeli su obavezu da je završe da bi potpisali sporazum sa EU, a to je već partnerski odnos. Za dvije godine ništa nije urađeno.

Ništa se ovdje nije uradilo bez involviranja, pritiska međunarodne zajednice i uprkos angažovanju međunarodne zajednice, nismo nigdje, zato je proces zaustavljen. Zato je Mostarska deklaracija iskorak koji može da znači početak novog, a samo ako nakon ovog prvog koraka ide drugi, treći...

NN: Vi, znači, očekujete inicijativu lokalnih lidera...

LAJČAK: Ja se stvarno trudim da bodrim i ohrabrim partnere "evo, izađite vi, dajte svoj prijedlog da je legitiman i da ima podršku svih", jer evropska pitanja ne treba da budu pitanja unutrašnje borbe. Svađajte se u vezi s bilo čim drugim, samo nemojte u vezi s evropskom budućnosti. U vezi s tim treba da se složite.

NN: I onda dođu Vaše mjere, koje su politički lideri u RS shvatili kao kaznu za propalu reformu policije.

LAJČAK: Ne. Ja sam više puta rekao da ne možete kazniti nekog ko nije sazrio.

NN: Zašto ih niste donijeli dva mjeseca ranije?

LAJČAK: Kakva bi bila reakcija da sam ih donio ranije? Mislite

da bih tada dobio aplauz. Jer dva mjeseca ranije ja sam sve svoje snage uložio da dobijemo otvoren put ka evropskoj integraciji, jer sam to izabrao.

NN: Zašto se niste konsultovali sa Špirićem u vezi s odlukama o Savjetu ministara...

LAJČAK: To je moja odluka, moja odgovornost. Bonske ovlasti imam samo ja. Špirić ima svoje mišljenje kako bi trebalo da funkcioniše Savjet ministara. Međutim, tako stvari ne funkcionišu, da ministri budu odgovorni samo predsjedavajućem, a ne odgovaraju predsjednicima svojih stranaka. Nijedna koaliciona vlada tako ne funkcioniše. Naravno da ministri moraju da odgovaraju predsjednicima svojih stranaka, ali treba i Savjet ministara da funkcioniše.

NN: Zašto niste dali ovlaštenje predsjedavajućem da smijeni nekoliko ministara?

LAJČAK: Tada bi se mijenjao Ustav. To bi bio jedan brutalna ulazak u Ustav ove zemlje. Ne time što sam ja uradio, to bi onda bila etnička kompozicija. Upravo tu bi se mijenjao balans, to bi bilo protivustavno.

NN: Špirić tvrdi da ste ga Vi sada totalno razvlastili...

LAJČAK: Pokažite vi meni u kojem sam članu ja njega razvlastio.

NN: Može u svakom trenutku da ga mijenja zamjenik...

LAJČAK: Ne može u svakom trenu, samo ako dva puta predsjedavajući ne sazove Savjet ministara bez obrazloženja. Znači, ako je bolestan, ako je na putu da ne bi došlo do blokade. I tada moraju dvojica zamjenika da se u vezi s tim dogovore i u tom slučaju ne može ništa da se donese ako nema glasova sva tri konstitutivna naroda. Zar može dva puta da ne sazove sjednicu bez obrazloženja? To bi bila blokada.

NN: Dobro. Mogu li se po Vašim mjerama, a i prema Poslovniku

parlameta BiH, koji ćete vjerovatno morati nametnuti, odluke u Savjetu ministara donositi bez predstavnika srpskog naroda? Mogu li oni biti preglasani?

LAJČAK: Ne mogu kad su oni prisutni, ne mogu da budu nadglasani. Ako nisu prisutni, mogu da se donesu samo one odluke koji ne ulaze u domen vitalnog nacionalnog interesa. I, međutim, sve što Savjet ministara donese ide u parlament gdje ponovo postoji institucionalna garancija.

NN: Znae šta ja mislim o Vašim odlukama. One su donesene s ciljem da spriječite eventualni izlazak Srba iz institucija BiH kada Kosovo dobije nezavisnost i da institucije BiH tada mogu da funkcionišu.

LAJČAK: Iskreno da vam kažem, ne. Apsolutno to nema veze s Kosovom. Mene zanima isključivo BiH koja je izgubila puno vremena. Ne treba da tražite tu tačku. I, drugo, još jednom da ponovim, ne može biti nadglasavanja, ne možete pronaći situaciju, model po kojem bi mogao bilo ko da odluči u ime srpskih poslanika protiv njihove volje. Ne postoji to. Nemojte da tražite svugdje neku zapreku.

NN: Ali, vezivanje situacije u BiH s Kosovom nije poteklo odavde. To je i evropski i regionalni pogled.

LAJČAK: U mojim konkretnim aktivnostima to ne postoji.

NN: Vi o tome ne vodite računa, nije Vas briga?

LAJČAK: Ja za to ne odgovaram. Ja govorim da BiH ima svoje probleme i svoje domaće zadatke. A, to da li ih hoće ili neće riješiti, nema veze s Kosovom.

NN: Ali se o tome ne govori samo u BiH.

LAJČAK: Logično je da neki političari i analitičari razmišljaju o tome. Ipak je to dio jednog regiona. Naravno, bilo kako bilo, rješenje Kosova imaće nekih reperkusija... Međutim, BiH nije talac Kosova u tom smislu. Ona ima sve u

svojim rukama i u tom kontekstu ne treba da uopšte razmišljamo o Kosovu. Ne zavisi BiH o Kosovu. Nijedno pitanje nije vezano za Kosovo. Može neko da proba da zloupotrijebi Kosovo ako to baš želi, ali BiH nije vezana ni u kojem smislu za situaciju na Kosovu.

NN: Moram da Vas pitam, da li pravni eksperti koji razgovaraju o Vašim odlukama mogu da promijene bar zarez u njima? Ne znam o čemu razgovaraju ako ne mogu ništa da promijene.

LAJČAK: Pravni eksperti se trude da uklone sve nedoumice. Ako bi se u odluci našlo nešto što nije u redu, što nanosi štetu, onda ja ne bih imao problem da ih promijenim. Ja sam siguran da toga nema.

NN: Jedno lagano pitanje za kraj razgovora. Razmišljate li o smjeni Dodika i Silajdžića?

LAJČAK: Ne odgovaram na hipotetička pitanja. Ali sam rekao da sam prihvatio svoj mandat u potpunosti i s ovlašćenjima. Međutim, ja sam čovjek koji razmišlja pozitivno i želim da koristim svoj mandat pozitivno, a ne negativno.

Reforma Ustava

NN: Slijedi li BiH šira priča o ustavnim promjenama?

LAJČAK: To je logično, zar ne. Dogovorili smo da tokom novembra bude sastanak, da bude samo posvećen ustavnoj reformi i suštini tih procesa. Svi politički razumni politički lideri se zalažu da je ovoj zemlji potreban ustav da bi bila država funkcionalna. Logično je da postoje različita mišljenja kako ta ista treba da izgleda. Bilo bi dobro da se taj proces pokrene. Ja sam svjestan toga i mi smo na raspolaganju.

Taj ustav treba da bude domaći proizvod, ali međunarodna zajednica je spremna da ponudi svoju ekspertizu, ali da se

ništa ne nameće. Ako žele moje mišljenje, to je moje privatno mišljenje. Ako politički lideri misle hajdemo ovu ili onu varijantu, pa po nekom konkretnom pitanju da vidimo pravnu analizu, kako bismo to mogli, onda mi tu možemo nešto reći, ali krajnja odluka je njihova.